VOJNO ZAVEŠTANJE U RIMSKOM, FRANCUSKOM I SRPSKOM PRAVU

REZIME: Vojno zaveštanje predstavlja vanredni oblik zaveštanja. Sačinjavaju ga vojna lica, najčešće u situacijama kada nisu u mogućnosti da sačine neki od redovnih oblika zaveštanja. S' obzirom da je ovaj institut nastao u rimskom pravu, prvi deo rada posvećen je rimskom *testamentum in procinctu*. Nakon toga, u drugom i trećem delu, autor će predstaviti vojno zaveštanje sa pozitivnopravnog stanovišta, i to kroz francusko i srpsko pravo. Prvi cilj rada je da se domaća stručna javnost detaljnije upozna sa razlozima nastanka i nekim osobenostima ovog oblika zaveštanja. Drugi cilj je povezan sa činjenicom da je vojno zaveštanje u Prednacrtu Građanskog zakonika za Republiku Srbiju regulisano na isti način kao u Zakonu o nasleđjivanju. Shodno tome, ukazivanjem na nedostake postojećeg rešenja, ponudiće se predlozi i smernice, kako bi se oni otklonili i korigovali u novoj srpskoj građanskoj kodifikaciji.

Ključne reči: vojno, zaveštanje, rat, rok, sačinjavanje

1. Uvod

Specifične okolnosti koje postoje tokom rata, uz konstantnu opasnost od smrti vojnika, uslovljavala su potrebu za nastankom posebnog oblika zaveštanja koji bi se sačinjavao u takvim prilikama. Zbog čestih ratnih pohoda i talenta za pravo, vojnički testament nastao je u starom Rimu. U prvom delu radu akcentat se stavlja na formu i rok važenja rimskog testamenta *in procinctu*.

Vojno zaveštanje je predviđeno u većini evropskih zakonodavstava. Premda je nastalo na osnovama rimskog vojnog testamenta, francuski način regulisanja donosi brojne novine. Zbog toga, a i činjenice da su vojna zaveštanja u mnogim zemljama, uključujući i našu, rađena po uzoru na Francuski

* Diplomirani pravnik, student doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: vilic87@yahoo.com

građanski zakonik (*Code civil des français*, u daljem tekstu: CCF), ovome će biti posvećen drugi deo rada.

Treći deo se odnosi na uređenje vojnog zaveštanja u srpskom pravu. S obzirom da je u našoj zemlji, do sada napisan samo jedan članak na ovu temu, namera je da se stručna javnost bliže upozna sa ovim oblikom vanrednog zaveštanja. Pošto je vojno zaveštanje identično uređeno u Zakonu o nasleđivanju (u daljem tekstu: ZON) i Prednacrtu Građanskog zakonika za Republiku Srbiju, kritikom postojećeg rešenja, ponudiće se predlozi i smernice za njihovu korekciju *de lege ferenda*. Promene su pre svega potrebne zbog novog vida aganžmana naše vojske, u kome bi trebalo dozvoliti njegovo sačinjavanje multinacionalne operacije. U radu će biti naznačen i površno razmatran uticaj rata na mentalno zdravlje vojnika, odnosno njihovu zaveštajnu sposobnost. Ovo pitanje je od posebnog značaja, jer se tokom rata mogu sačiniti i neki oblici redovnog zaveštanja koji nisu ograničenog roka trajanja kao vojno.

2. Vojno zaveštanje u rimskom pravu

U starom rimskom pravu prvobitno su postojala samo dva oblika testamenta. Testament *calatis comitis* kao redovan oblik zaveštanja, sastavljan je u vreme mira i dokolice pred kurijatskom skupštinom.¹ Testament *in procinctu*² bio je vanredni oblik zaveštanja, iz čijeg se naziva uviđa da je sačinjavan od strane vojnika „uочи boja“.³

Više razloga je uslovalo potrebu nastanka zaveštanja koje se moglo brzo i jednostavno sačiniti.⁴ Prvi je bio formalne prirode. S obzirom da su vojnici ratovali izvan Rima, njima je bilo fizički onemogućeno da prisustvuju zasedanijima kurijatske skupštine i tamo izjave poslednju volju. Sledeća dva razloga povezana su sa osvajачkom spoljopolitičkom orijentacijom Rima. Kako su ratni pohodi bili česti, život vojnika je bio stalno ugrožen. Nakon što bi videli protivničku vojsku ili bili ranjeni, strah od smrti prouzrokovao je potrebu za saopštavanjem šta će biti sa njihovom imovinom ukoliko preminu. Zbog značaja za rimsko društvo i njihove vladare, vojnici su bili privilegovani i u

¹ Gai Inst., 2, 101. Gajeve Institucije (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>

² *Procinctus* označava naoružanu vojsku spremnu za borbu. Stanojević, O. (2008). Rimsko pravo, Beograd, Dosije studio, str. 240.

³ Ibid.

⁴ Wormser, R. (1962). The story of the law, New Yourk, Simon and Schuster, str. 143.

sferi prava.⁵ Takva naklonjenost uslovila je nastanak i „vojničkih“ pravnih instituta, poput ovog oblika testamenta.

Od brojnih specifičnosti vojničkog testamenta, posmatrano sa aspekta recepcije rimskog prava, od naročitog značaja su njegova forma i vremensko važenje.

Uslovi koji su se zahtevali za valjanost ovog oblika testamenta svedeni su na minimum. U suštini, tražila se samo prosta izjava volje.⁶ Vojnicima je bilo dozvoljeno da ga sastavljaju kako god hoće i mogu.⁷ Prvobitno je isključivo,⁸ a kasnije (nakon pojave novih oblika zaveštanja) najčešće je sastavljan u usmenoj formi.⁹ Pored razloga koji su doveli do nastanka vojnog zaveštanja, ustupak u pogledu forme uslovljen je još nekim pragmatičnim razlozima. Rimski vojnici su smatrani za lica „slabog pravnčkog znanja“.¹⁰ Ovaj razlog je naročito postao značajan od vremena kada su pored testamenta *calatis comitis* nastali još neki oblici koji su vojnici mogli da sačine za vreme ratnog pohoda.¹¹ Takođe pred sam početak bitke ili na samrti bilo je malo vremena da se ispune neki zahtevani uslovi forme. Tako se nunkupaciono zaveštanje moglo sačiniti pred dva, umesto sedam svedoka, dok se olografski mogao zapisati i sopstvenom krvlju na oružiju, ili mačem u prašini, kada je ranjeni vojnik bio na samrti.¹²

⁵ Tako je Trajan (*Traianus*) objašnjavajući neke od razloga za uprošćavanje forme vojničkog testamenta, naveo ljubav i poštovanje prema svojim saborcima. D. 29,1,1. Justinijanov Digesta (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>;

⁶ D. 29,1,1.; Ulpian Regule 23, 10. Ulpijanove Regule (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>

⁷ Ibid.

⁸ Testament *calatis comitis* sačinjavao se usmenim saopštavanjem zaveštaočeve volje pred slobodnim rimskim građanima koji su činili kurijatsku skupštinu. Po uzoru na ovaj oblik zaveštanja, vojnik je „uoči boja“ saopštavao svoju volju pred vojnicima koji su takođe bili slobodni rimski građani. Međutim za razliku od kurijatske skupštine gde su svi mogli da čuju zaveštaoca, u slučaju vojničkog testamenta izjavu poslednje volje mogli su čuti samo oni koji su pored vojnika. Reid, K., Wall, M., Zimmerman, R., (2011). *Comparative Succession Law*, vol I: *Testamentary Formalities*, London, Oxford University Press, str. 3.

⁹ Scott, S. P. (1932). *The civil law*, London, The Lawbook Exchange, str. 246.

¹⁰ Gai Inst., 2, 109; Burdick, W. (2004). *The Principles of Roman Law and their Relation to Modern Law*, Oxford, Oxford University press, str. 583. Vojnicima su zbog pravnčkog neznanja u mnogim sferama činjeni ustupci, u pogledu pojednostavljenja forme prilikom sačinjavanja pravnih poslova.

¹¹ Vojnici su mogli sa sačine olografski testament (svojeručno napisan i potpisan bez svedoka), testament *per aes et libram* (pismeni uz potpise sedam svedoka), nunkupacioni (usmeni pred sedam svedoka uz izgovaranje određenih svećanih reči).

¹² C.J. 6, 21, 15,1. Justinijanov Kodeks (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>

Sačinjeni vojnički testament, važio je godinu dana od otpusta iz vojske.¹³ Ovaj rok je smatran dovoljnim za vojnika koji je preživeo borbu da sačini neki redovni, sigurniji, oblik zaveštanja. Ukoliko bi preminuo tokom borbe, nakon godinu dana, bilo bi pre svega teško pronaći vojnike koji bi mogli da prenesu sadržinu zaveštanja. Takođe, duži vremenski period mogao bi da utiče na verodostojnost interpretacije vojnike poslednje volje, što bi namerno ili ne, moglo dovesti da problema i zloupotreba.

Na posletku treba dati odgovor na jedno pitanje. Da li se vremensko ograničenje važenja vojničkog testamenta primenjivalo i u slučaju da kada su vojnici sačinili tokom ratnog pohoda, neki od redovnih oblika zaveštanja? Odgovor je odričan. Iz razloga koji su navedeni u radu uviđa se da je bilo potrebno omogućiti sačinjavanje vojnog zaveštanja na formalno jednostavniji način. Ipak nedostaci takve forme, na izvesni način su nadomešćeni propisivanjem roka važenja ovog oblika testamenta. Odnosno, ograničeni rok važenja jedna je od specifičnosti isključivo vojnog zaveštanja.

3. Vojno zaveštanje u francuskom pravu

Rimsko pravo je uticalo na sastavljanje CCF.¹⁴ To je uočljivo i na osnovu instituta vojničkog testamenta.¹⁵ Ipak, zbog pravnih i vanpravnih razloga, postoje bitne razlike u odnosu na rimski testament *in procinctu*. Vojnički testament se osim u slučaju rata, mogao sastaviti i tokom operacija održavanja reda i pacifikacije, kao i prilikom stacioniranja francuskih trupa na inostranoj teritoriji usled okupacije ili u skladu sa međunarodnim sporazumom.¹⁶ U spomenutim okolnostima sastavljanje ovog oblika testamenta dozvoljeno je vojnicima, pripadncima državne mornarice i licima koja su angažovana u vojsci.¹⁷

Kako se navedena lica mogu naći u različitim situacijama predviđen je veći broj osoba u čijem prisustvu je dozvoljeno sačiniti vojnički testament. Najpre se navode viši oficir ili vojni lekar odgovarajućeg čina, uz prisustvo

¹³ Ulpian Regule 23, 10.

¹⁴ Reid, K., Wall, M., Zimmerman, R., op. cit. str. 53-56.; Stanković, E., (2005). The influence of Roman law on Napoleon's Code Civil, u: Bergh, R., Niekerk, G., Pool, H. (urednici), *Ex iust causa traditum: essays in honour of Eric H. Pool*- zbornik radova, Pretoria, Univesity of South Africa, str. 310-315.

¹⁵ Potheir, R., (1821). *Oeuvres complètes de Potheir*, Paris, Chez Thomine et Fontic, str. 117.

¹⁶ CCF, član 93, prema članu 981. Francuski građanski zakonik (2014. septembar 19). U radu je korišćena verzija preuzeta sa: <http://www.codes.droit.org/cod/civil.pdf.html>

¹⁷ CCF, član 981, stav 1.

dva svedoka.¹⁸ Zatim, poslednja izjava volje se može saopštiti dvojici intendantskih činovnika ili oficira komeserijata, kao i jednom intendantskom činovniku ili oficiru komesarijata uz prisustvo dva svedoka.¹⁹ Francuski zakonodavac je uzeo u obzir da i od „goreg može gore”, odnosno da se vojnici mogu naći u situacija većeg stepena vanrednosti, u kojima spomenuta lica nisu prisutna. Predviđena su posebna pravila kako bi i oni mogli sa sačine vojnički testament. Ako je vojni odred izdvojen, izjavu zaveštaoca prima komandujući oficir uz prisustvu dva svedoka. Izjava samog komandujućeg oficira izdvojenog odreda daje se licu neposredno nižeg čina.²⁰ U slučaju bolesti ili ranjavanja, izjavu poslednje volje u bolnicama i sanitetima, može primiti glavni lekar bez obzira koji čin poseduje, u prisustvu rukovodećeg administrativnog oficira, ili u njegovom odsustvu u prisustvu dva svedoka.²¹

Zaveštanje potpisuju zaveštalac, lice pred kojim se sačinjava zaveštanje i svedoci.²² U slučaju da zaveštalac izjavi da ne zna ili da nije u stanju da se potpiše, to se napominje u zaveštanju, kao i tačan razlog nepotpisivanja.²³ Dozvoljeno je i da se potpiše samo jedan svedok, uz napomenu i razlog zbog kojeg drugi nije potpisao.²⁴

Poput rimskog testamenta *in procinctu* koji je sa aspekta forme predstavljao prilagođene i pojednostavljene verzije redovnih oblika zaveštanja, i francuski vojnički testament predstavlja prilagođenu verziju notarskog, odnosno javnog testamenta.²⁵

Sledeća specifičnost francuskog regulisanja vojnog zaveštanja, koja služi naročitu pohvalu, je briga da sačinjeno zaveštanje bude sačuvano. Zbog toga se ono sastavljalo u dva primerka.²⁶ Ukoliko zbog zdravstvenog stanja zaveštaoca to nije moguće, sačinice se prepis originalnog primerka testamenta.²⁷ Čim se steknu uslovi, oba primerka (originali ili original i prepiska) se odvojeno i različitim kuririma, u zatvorenoj i zapečaćenoj koverti, dostavljaju nadležnom ministarstvu.²⁸ On ih dalje prosleđuje notar u kojeg je

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ CCF, član 981, stav 2.

²¹ CCF, član 982.

²² CCF, član 997.

²³ CCF, član 998, stav 2.

²⁴ Ibid.

²⁵ Potheir, R., op. cit. str. 117; Notarski testament se sačinjavao u prisustvu dvojice notara ili jednog notara i dvojice svedoka.

²⁶ CCF, član 983, stav 1.

²⁷ CCF, član. 983, stav 2.

²⁸ CCF, član 983, stav 3.

naveo zaveštalac, a ako to nije predviđeno, predsedniku notarske komore u mestu poslednjeg prebivališta zaveštaoca.²⁹

Recepcija rimskog prava prisutna je u pogledu postojanja vremenskog važenja vojnog zaveštanja.³⁰ Ipak, predviđen je kraći rok. Nakon što bi zaveštalac došao u mesto gde može pristupiti sačinjavanju redovnog oblika zaveštanja, period od šest meseci procenjen je kao dovoljan da se to i uradi.³¹ Iz ovoga se može zaključiti da se vojnički testament nije mogao sačinjavati ukoliko je bilo moguće sačiniti redovni oblik zaveštanja.³² Ipak, vojnici su mogli da sačine olografski testament.³³ Međutim za valjanost ovog oblika zahteva se pismenost i poznavanje pravnih propisa.³⁴ Javlja se i problem čuvanja pismena. Zbog toga je nekada vojnicima vojnički testament bio jedina opcija, a u svakom slučaju sigurnija. Francuski zakonodavac je bio svestan učestalosti i nepredvidivosti vojnih operacija, pa je i ta činjenica uzeta u obzir. Ako se u toku trajanja šestomesečnog roka zaveštalac ponovo nađe u nekoj od situacija navedenih u čl. 93, vojničko zaveštanje bi važilo tokom trajanja novonastale situacije i još šest meseci nakon njenog prestanka.³⁵

4. Vojno zaveštanje u srpskom pravu

Vojno zaveštanje u našem pravu regulisano je Zakonom o nasleđivanju i predstavlja pismeni, javni i vanredni oblik zaveštanja.³⁶

²⁹ CCF, član 983, stav 3.

³⁰ Do recepcije rimskog vojnog zaveštanja došlo je i u zemljama *common law* sistema. Međutim za razliku od rimskog i evropsko-kontinentalnog prava, ovaj oblik zaveštanja zemljama anglosaskonskog prava nije ograničen rokom važenja. Shodno tome, postojanje ovakvog roka u CCF svedoči o neposrednoj recepciji rimskog prava. Atkins, T. (1942). *Soldiers' and Sailors' Wills*, *American Bar Association Journal* 11, str. 753-755; Potter, D. (1949). *Soldiers' Wills*, *The Modern Law Review* 12, str. 184.

³¹ CCF, član 987.

³² Demante, A., (1838). *Programme du cours de droit civil français fait a l'école de Paris*, Genk, Wahlen et Company, str. 294. U francuskom pravu su predviđena tri oblika redovnog testamenta: olografski, notarski (javni) i tajni (takođe se sastavljao pred notarom). CCF član 969.

³³ Potheir, R., op. cit. str. 117.

³⁴ Olografski testament mora biti svojeručno napisan, potpisan i datiran. CCF član 970.

³⁵ CCF, član 987.

³⁶ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik*, br. 46/95, 101/2003, član 109.: „Za vreme mobilizacije ili rata, zaveštanje onom ko je na vojnoj dužnosti može sačiniti komandir čete i drugi starešina njegovog ili višeg ranga, ili neko drugi u prisustvu nekog od tih starešina, kao i svaki starešina odvojenog odreda, a po pravilima koja važe za sačinjavanje sudskog zaveštanja. Tako sačinjeno zaveštanje prestaje da važi po isteku šezdeset dana od dana završetka rata, a ako je zaveštalac ranije ili docnije demobilisan, po isteku trideset dana od dana demobilizacije.“

Vojno zaveštanje se može sačiniti tokom rata ili mobilizacije.³⁷ Mogućnost da sačine ovaj oblik zaveštanja data je licima na vojnoj dužnosti. Pod ovu kategoriju osim vojnika i oficira, potpadaju i dobrovoljci, vojni lekari, civilni lekari i medicinske sestre. Po uzoru na rimsko i francusko pravo, vojno zaveštanje predstavlja pandan jednom obliku redovnog zaveštanja – sudskom zaveštanju. Uloga organa vlasti, odnosno sudije, poverena je komandiru čete ili nekom drugom starešini njegovog ili višeg ranga. Ovakvo rešenje nosi sa sobom jedan veliki problem. Za razliku od sudije, vojni starešina ne može se pohvaliti pravničkim znanjem, a tek iskustvom u ovoj materiji.³⁸ Zbog toga postoji opasnost od neispunjenja nekog od predviđenih uslova za sačinjavanje vojnog zaveštanja, koje bi mogle dovesti do njegove nevažnosti. Možda je upravo zbog toga predviđena mogućnost, koju treba protumačiti kao preporuku, da se vojno zaveštanje može sačiniti i pred nekim drugim licem, u prisustvu starešine. S obzirom da bi ovo lice trebalo da otkloni navedene nedostatke, poželjno je da poseduje određeno pravničko znanje. Po uzoru na CCF, predviđena su posebna pravila za odvojeni odred. Zbog specifičnosti borbenih dejstava, zaveštanje vojnog lica koje se nalazi u odvojenom odredu može se sačiniti pred „svakim“ starešinom.³⁹

Vojničko zaveštanje i u našem pravu ograničenog je vremenskog važenja. Predviđen je kraći rok, od rimskog jednogodišnjeg, odnosno francuskog šestomesečnog. Tako će ono prestati da važi nakon šezdeset dana od prestanka rata. Ukoliko je zaveštalc demobilisan posebno, pre ili posle opšte demobilizacije, testament prestaje da važi po isteku roka od trideset dana, od dana demobilizacije. Produženje roka važenja, u slučaju ponovne mobilizacije ili rata, nije predviđeno. Imajući u vidu da vremensko važenje vanrednih zaveštanja predstavlja izuzetak u odnosu na redovne oblike zaveštanja, kao i načelo *exceptiones sunt strictissime interpretatonis*, mogućnost produženja rokova u našem pravu je isključena. U domaćoj doktrini postoji mišljenje da bi u slučaju gubitka zaveštajne sposobnosti u periodu od trideset, odnosno šezdeset dana, trebalo produžiti rok važenja vojnog zaveštanja.⁴⁰ Ovakvo zapažanje, odnosno predviđanje mogućnosti nastanka ovakve situacije je pohvalno. Međutim, sa iznetim stavom se ne bi složili u potpunosti. Ključna činjenica, koju treba uzeti u obzir je razlog gubitka zaveštajne sposobnosti.

³⁷ Mobilizacija predstavlja prelazak iz mirnodopske organizacije i stanja na ratnu organizaciju i stanje pripravnosti i operativne gotovosti za izvršenje misija i zadataka. Zakon o Vojsci Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 116/07, 88/09, 101/10, član 36.

³⁸ Antić, O. (2013). Nasledno pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 297.

³⁹ Babić, I. (1994). Vojnički testament, *Analiz pravnog fakulteta u Beogradu*, 42 (3-4), str. 399.

⁴⁰ Ibidem. str. 402-403.

Ukoliko je to ranjavanje, usled kojeg se vojnik nađe u stanju kome, onda je produženje roka opravdano. Međutim ukoliko je gubitak zaveštaje sposobnosti povezan sa narušenim mentalnim zdravljem, treba ostati na restriktivnom tumačenju zakonskih odredbi ili donositi odluke pojedinačno za svaki slučaj. Razlog ovome su teškoće prilikom određivanja momenta gubitka zaveštajne sposobnosti. Preciznije, postoji opasnost da je i samo zaveštanje sastavljeno u trenutku kada je vojnik već izgubio zaveštajnu sposobnost.

Treba napomenuti i da lica na vojnoj dužnosti tokom rata ili mobilizacije, mogu sastavljati redovne oblike zaveštanja, poput svojeručnog i pismenog pred svedocima.⁴¹ Bez obzira što su sastavljena u vanrednim okolnostima i po jednostavnijoj formi od vojnog zaveštanja, nemaju rok važenja.

4.1. Vojno zaveštanje *de lege ferenda*

Vojno zaveštanje je predviđeno u Prednacrtu Građanskog zakonika za Republiku Srbiju, i to na isti način kao u ZON.⁴² Shodno tome, ukazaćemo na neke nedostatke postojećeg rešenja, sa namerom da oni budu otklonjeni *de lege ferenda*.

U odnosu na period kada je donet ZON, došlo je do ustanovljavanja novog vida angažmana naših vojnika – multinacionalne operacije (mirovne misije). Ovo pitanje je čak regulisano posebnim zakonom.⁴³ Naša zemlja se nalazi u prvih deset evropskih zemalja, prema broju vojnika koji učestvuju u ovakvim operacijama.⁴⁴ Ostvareni rezultati sa aspekta vojne stručnosti, ukazuju na tendenciju povećanja.⁴⁵ Zbog toga, smatramo da je potrebno omogućiti sačinjavanje vojnog zaveštanja i u ovim prilikama. Zatim, pored vojnih starešina pred kojima se može sačiniti vojno zaveštanje, u slučaju da se vojnik nalazi u bolnici ili sanitetu treba navesti i vojnog lekara. Smatramo da je opravdano predvideti i produženje roka važenja vojnog zaveštanja, ukoliko se zaveštalac ponovo nađe u situacijama u kojima je moguće sačinjavanje ovog oblika zaveštanja.

⁴¹ Svorcan, S. (2004). Komentar Zakona o nasleđivanju, Kragujevac, Pravni fakultet, str. 250-251.

⁴² Vlada Republike Srbije, Komisija za izradu građanskog zakonika. Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije, četvrta knjiga, Nasleđivanje, član 110, str. 67. (2014. septembar 21) Preuzeto sa: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/html>

⁴³ Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 88/09.

⁴⁴ Tanjug (2014, Septembar 16). Srbija postala izvoznik bezbednosti u svetu. Preuzeto sa: <http://www.tanjug.rs/novosti/131230/srbija--postala-izvoznik-bezbednosti-u-svetu.html>

⁴⁵ Ibid. Kao jedna od mogućih destinacija navodi se Centralnoafrička Republika, gde je situacija veoma teška i blizu genocida.

Na posletku treba istaći još jedno zapažanje. Vojnici su tokom rata izloženi delovanju ratnog i borbenog stresa, usled čega može doći do ozbiljnih poremećaja mentalnog zdravlja.⁴⁶ Predratna i ratna dešavanja mogu prouzrokovati: intenzivnu psihičku destabilizaciju, suicidalne izjave i pokušaj suicida, donošenje neracionalnih i neadekvatnih odluka, emocionalnu labilnost itd.⁴⁷ Iz ovih razloga postoji opasnost od nastanka privremene nesposobnosti za rasuđivanje, što se jako loše može reperkutovati na sačinjeno zaveštanje. Shodno tome, lica pred kojima se sačinjava vojno zaveštanje treba da obrate posebnu pažnju na ponašanje zaveštaoca. Iz istog razloga smatramo da bi trebalo predvideti da i redovna zaveštanja (svojeručno i pismeno pred svedocima) koja se sačine u ovakvim vanrednim prilikama, budu ograničenog vremenskog trajanja.

5. Zaključak

Potreba za postojanjem vojnog zaveštanja, kao posebnog oblika zaveštanja, uočena je još u rimskom pravu. Specifični uslovi tokom rata, uslovili su nastanak vanrednog zaveštanja čija je osnovna osobina bila smanjeni formalizam u odnosu na redovne oblike i njegovo ograničeno vremensko važenje.

U CCF vojna zaveštanja se sačinjavaju po uzoru na notarsko. Francuski zakonodavac je uzeo u obzir gotovo sve moguće situacije koje se dešavaju tokom rata, i shodno tome predvideo da se vojno zaveštanje može sačiniti pred različitim licima. Rok važenje je šest meseci i produžava se ukoliko se zaveštalac nađe u nekoj od situacija u kojima je dozvoljeno sačinjavanje ovog oblika zaveštanja.

U našem pravu vojno zaveštanje predstavlja vanredni, pismeni i javni oblik zaveštanja. Pokazuje velike sličnosti sa francuskim modelom vojnog zaveštanja. Ipak, u odnosu na njega odlikuje ga oskudnost u regulisanju različitih situacija koje se mogu desiti u ovim vanrednim prilikama.

S obzirom da je vojno zaveštanje na indentičan način reulisano i u Prednactu Građanskog zakonika za Republiku Srbiju, smatramo da je potrebno izvršiti sledeće korekcije: omogućavanje sačinjavanja vojnog zaveštanja prilikom učešća vojnika u multinacionalnim operacijama, omogućavanje sačinjavanja vojnog zaveštanja u slučaju bolesti ili ranjavanja pred lekarom i produženje roka važenja u slučaju ponovne mobilizacije, rata ili učešća u multinacionalnim operacijama.

⁴⁶ Čabarkapa, M. (2004). Najčešći stresni sindromi kod vojnika u ratu, *Vojnosanitetski pregled*, str. 675–678.

⁴⁷ Ibid.

Vladimir Ilić

A graduate jurist, a student of doctoral studies at the Faculty of Law of the University in Kragujevac

The military testament in Roman, French and Serbian law

A b s t r a c t

The military testament represents a special form of wills composed in emergency cases. Wills are made by servicemen mostly in situations when they are not enabled to make a regular testamentary disposition of their property. Taking into consideration the fact that this institute emerged in Roman law, the first part of the paper is dedicated to Roman *testamentum in procinctu*. Subsequently, the second and third parts are designed by the author in such a manner to present the military testament from the point of view of positive law, with a specific reference to the French and Serbian law. The primary goal of the paper itself is to provide the local expert public a more thorough introduction to the causes of a development and features of the given form of a testament. The second goal is related to the fact that the military testament is, in the Draft Civil Code of Republic of Serbia, regulated in the same manner as it is done in the Inheritance Act. Therefore, by indicating the shortcomings found in an already established solution, some suggestions and directions are going to be made for the purpose of their removal or correction in the latest Serbian Civil Codification.

Key words: military testament, war, deadline, making.

Literatura

1. Atkins, T. (1942). oldiers and Sailors`Wills", *American Bar Association Journal* 11, pp. 752-756
2. Antić, O. (2013). Nasledno pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
3. Babić, I. (1994). Vojnički testament, *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*, 42 (3-4), str. 388-404.

4. Burdick, W. (2004). *The Principles of Roman Law and their Relation to Modern Law*, Oxford, Oxford University Press
5. Gajeve Institucije (2014, septembar 17). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>
6. Demante, A. (1838). *Programme du cours de droit civil français fait à l'école de Paris*, Genk, Wahlen et Company
7. Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03
8. Zakon o Vojski Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 116/07, 88/09, 101/10
9. Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 88/09
10. Justinijanov Digesta (2014, septembar 17). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>
11. Justinijanov Kodeks (2014, septembar 17). Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>
12. Potheir, R., (1821). *Oeuvres complètes de Potheir*, Paris, Chez Thomine et Fontic
13. Potter, D. (1949). *Soldiers' Wills*, *The Modern Law Review* (12), pp. 183–190
14. Reid, K., Wall, M., Zimmerman, R. (2011). *Comparative Succession Law*, vol I: *Testamentary Formalities*, London, Oxford University Press
15. Scott, S., P. (1932). *The civil law*, London, The Lawbook Exchange
16. Svorcan, S. (2004). *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Kragujevac, Pravni fakultet
17. Stanković, E. (2005). *The influence of Roman law on Napoleon's Code Civil*, u: Bergh, R.-Niekerk, G.-Pool, H. (ed.), *Ex iust causa traditum: essays in honour of Eric H. Pool – The Collection of papers*, Pretoria, University of South Africa, pp. 310-315
18. Stanojević, O. (2008). *Rimsko pravo*, Beograd, Dosije studio
19. Tanjug (2014, Septembar 16). *Srbija postala izvoznik bezbednosti u svetu*. Preuzeto sa: <http://www.tanjug.rs/novosti/131230/srbija--postala-izvoznik-bezbednosti-u-svetu.html>.
20. Ulpijanove Regule (2014, septembar 17) Preuzeto sa: <http://www.droitroman.upmf-grenoble.fr.html>
21. Francuski građanski zakonik (2014. septembar 19). Preuzeto sa: <http://www.codes.droit.org/cod/civil.pdf.html>
22. Čabarkapa, M. (2004). *Najčešći stresni sindromi kod vojnika u ratu*, *Vojnosanitetski pregled*, 61 (6), 675–682
23. Wormser, R. (1962). *The story of the law*, New Yourk, Simon and Schuster